

én már látom a szabályt: a prímszámok adnak érdekes csokrokat. Tévedtem! Később ébredtem rá, valóban együtt fedezhetjük fel ezt a mikrovilágot. Vannak füzért eredményező összetett számok és találtunk újabb meglepetéseket is. De mindezt már nem írom le. Kívánom, hogy mások is átéljék a diákjaikkal való együttes szárnyalás örömet. Azóta a gyerekek egy csoportja minden órán kutatni szeretne. Kutatásra méltó eljárásokat tartalmaz bőven a teknőc-geometria. Íme még néhány példa

TO CSIGA :A :B :C

IF :A < 0 (stop)

FD :A

RT :B

CSIGA :A - :C :B :C

END

A végtelenített eljárás futása a CTRL és BREAK gombok együttes megnyomásával állítható le.

TO KERESZT :A :B :C

FD :A

BK :B

RT :C

KERESZT :A :B :C

END

TO VELETLEN.FA :D :K

FD :D RT 90

FD RANDOM :K LT 90

FD :D LT 90

RANDOM :K RT 90

VELETLEN.FA :D :K

END

További kutató eljárásokat pedig a diákjaink is kitalálnak.

FARKAS KÁROLY

A magyarországi szlőjd

A kézműves tevékenységek iskolai rendszerű oktatása összefügg azzal a polgári erkölcsi felfogással, amely a hasznot, illetve a hasznosságot tekinti az erkölcsiség egyik alappilléérének. Az utilitarista, vagyis haszonelvű pedagógia nem tisztán az újkor terméke, de tény, hogy a múlt század második felében virágkorát élte.

Kerékgyártó Árpád "A gyalorlati oktatás hazánkban az 1911–1912. tanévben" című cikkében (1) az utilitárius pedagógiai szemléletről a következőket írta: "Amerika utilitárius társadalma az iskolának új típusát teremtette meg, amelyben a tanulók öntevékenysége lépett előtérbe. Aránylag lassan hódolt be az új áramlatnak a vén Európa. Az óvilágban először Angolország karolta föl az iskolai laboratóriumok és szemináriumok ügyét; csakhamar utánozta Németország is. Európa többi államaiban csak igen nehezen tud a gyakorlati oktatásnak ez az egyedüli helyes módja meggyökerezni. "Kerékgyártó azonban gyakorlati oktatáson főképpen fizikai és kémiai laboratóriumok

munkákat ért, sőt még ide sorolja a humaniorák önképző köreit (akár egy latin nyelvi szemináriumot) is, tehát más értelemben használja a "gyakorlati oktatás" kifejezést, mint ahogyan az a hazai pedagógiai terminológiában később elterjedt. Ettől függetlenül az amerikai utilitárius társadalmi igényekre mint kiinduló pontokra indokoltan hívja fel a figyelmet. Igen előnyös lett volna, ha az így felfogott "gyakorlati oktatás" és a szlőjd a századelőn utakat talál egymás irányába, és kialakulnak a kézenfekvő kapcsolatok. Ennek jeleit azonban hazai pedagógiában csak kevésbé tapasztalhatjuk.

A szlőjd (a kézügyességi foglalkoztatás) a XIX. század derekától kezdett terjedni. Nemcsak a gyakorlati munkára való felkészülés értékét ismerték fel, hanem azt is, hogy a gyerekek számára megszervezett műhelymunka nem választható el az iskolai tanulmányoktól. Finnország, Dánia, Svédország és Norvégia után Németország és Ausztria is belépett a szlőjdot meghonosító és továbbfejlesztő országok sorába. A magyarországi pedagógusok érdeklődése az 1870-es években indult meg. A hatás felismerhető a népiskolai tantervekben, de a középiskolai oktatási gyakorlatban is. A hazai pedagógia irányító közül többen elmélyülten tanulmányozták a külföldi módszereket. *Orel Géza* például Párizsban vizsgálta a gyakorlati alapokra fektetett nevelési rendszert, és 1914-ben könyvet írt a "Műhelyi nevelés Párizsi iskoláiban; Kézimunka tanító- és tanítóképzés" címmel. (2) A Franciaországi műhelyi nevelés (a travail manuel mozgalom) első-, másod- és harmadéves tanítóképző intézet programját *Orel* a következő módon foglalta össze: papír- és kartonmunkák, vasmunkák, famunkák, gipszmunkák, esztergapaddal kapcsolatos ismeretek. Az elismertséget jelzi, hogy a "travail manuel - matematika" szakos diplomával rendelkező polgári iskolai tanárok előtt a világ egyik leghíresebb egyeteme a Sorbonne külön vizsga nélkül, automatikusan megnyitotta a kapuit.

Orel Géza tanulmányútja feltehetően a magyarországi szlőjd-oktatás tanítóképzési újjáéledésével függ össze, mert például a budapesti I. kerületi Állami Tanítóképző Intézetben 1879-től már folyt tanműhelyi oktatás, amely még a századforduló előtt részben átalakult, részben megszűnt.

A Néptanítók Lapja 1880-ban cikket közölt a budapesti tanítóképzés technikai irányultságáról. (3) Ebben a következőket olvashatjuk. "A budapesti I. ker. tanítóképezdéről. Budapest, jún. 24-én... Trefort miniszter ur az eddigi 3 szakcsoporthoz még egy negyediknek, az ipari szakcsoportnak a felállítását rendelte el. E csoport tárgyai lesznek: egyelőre a faipari s annak különösen a műasztalosági ága, kapcsolatban a műesztergályossággal és műfaragással..." Nem volt éppen tipikus, de a kézműves technika megjelent még a főgimnáziumi oktatásban is. Példaként Baja említhető. *Fejér Adorján* "Könyvkötő-szlőjd a bajai főgimnáziumban" című tanulmányában (4) megemlíti, hogy tudomása szerint a szlőjd a "szatmári főgimnázium kézügyesítő iskoláján kívül" a magyar középiskolákban nincs elterjedve. *Fejér* 1910-ben vette át a bajai főgimnázium könyvtárának vezetését, ahol a sok leromlott állapotú könyv javíttatása irányította figyelmét a könyvkötő-szlőjd tanítására. Gimnáziumi tanítványiból szervezett egy csoportot, akikkel elsajátította a könyvkötő mesterség fogásait. A műveletek sorrendjét a következők szerint írta le: "Kiképzetésük rendszeresen történt. Először eltanulták a könyv szétszedését, az ívek megtisztítását az enyvtől, a kijavítást és foltozást. Azután sorban megtanultak fűzni, a fűzőmadzagot kikócozni, bolyhozni, majd előzők-papirozt készíteni, rovatkát (falazot) verni, capital-szalagot fölkrakni, borítani vagyis kéregpapirossal táblázni, sarkozni és végül márványpapirossal bevonni." Eleinte csak félvászonban dolgoztak, de később egész vászonban, még a félbőrbe való kötéssel is megpróbálkoztak, sőt az egyik helybeli könyvkötő szívességéből aranyozásban is gyakorolták magukat a mesterek. A munkaidő beosztásáról tudhatjuk meg *Fejér Adorján* tanulmányából. "Hetenkint kétszer szoktak bejárni: szerdán délután 2-4-ig és szombaton 2-6-ig dolgoznak.

Ezenkívül szünnapok előtti délutánokon, sőt a hétköznapi szünetek délelőttjein is összejönnek pár órára. Legnagyobb tevékenységüket a karácsonyi és húsvéti vakációban, de főleg a nagy szünet második felében, augusztus közepétől fejtik ki az előadások megkezdéséig." A szlőjd-foglalkozásokon rendszeresen résztvevő tanulók anyagi juttatást is kaptak a tevékenységükért.

A könyvkötő-szlőjd valóban olyan foglalatosság volt, ami természeténél fogva sem állhatott távol a gimnáziumi tanulói szerepkörtől. Tanulmánya végén ezt írja *Fejér*: "Azután mi illenék jobban a diákhhoz, mint a könyvek megóvása és megbecsülése, mely a könyvkötők révén az ifjúság szélesebb rétegeire is jótékonyan kihat." Azokban az években az intézet kegyura Vajda Ödön zirczi apát és Szele Róbert szegedi tanterületi főigazgató is kifejezte a könyvkötő-szlőjd bajai meghonosításával kapcsolatos elismerését.

Hosszan lehetne sorolni a szlőjd-oktatás magyarországi történeti vonatkozásait, amelyek csak részben neveléstörténeti jellegűek, hiszen nyilvánvalók itt a technikatörténeti körülmények is. Az emberi környezet természeti, technikai és társadalmi része szüntelenül változik, változnak e környezeti részek egymáshoz mért arányai is. A XX. században, különösen annak második felében a kézműipar szerepe más, mint a szlőjd virágzása idején. A technikai műveltség az általános műveltség szerves része lett, de ebben a vonatkozásban az alaphangot ma már egyrészt a modern technika lényegi és globális ismerete, másrészt az emberiség technikai kultúrája egészének fejlődéstörténeti, kultúrtörténeti ismerete adja meg.

IRODALOM

- (1) *Magyar Középiszkola* 1912. 9. szám
- (2) Orel Géza: *Műhelyi nevelés Párizs iskoláiban*. Kézimunka tanító- és tanítóképzés Budapest, 1914. Lampel R. Könyvkereskedése (Wodianer F. és fiai R.T.)
- (3) *Néptanítók Lapja* 1880. 12. szám.
- (4) *Magyar Középiszkola* 1912. 4. szám.

ROSTA ISTVÁN

Az önépítés kihívása

Kevés olyan kifejezése van anyanyelvünknek, melynek használatával századunkban többször is visszaélték volna, mint ama három szótagot tartalmazó főnevünkével, amely "közösségnek" neveztetik. Kevés olyan fogalom található szótárunkban, melyet jobban agyonszajkóztak, tönkrecitáltak, ha kell, ha nem hivatkozási alapnak használtak volna, mint ezt az "azonos eszmék, célok által egyesített emberek csoportosulása"-ra vonatkozó nyolc betűs megfogalmazást. Hiszen közösségi indoklással hajtották végre a Föld területének csaknem egyharmadán a világtörténelem egyik legértelmelebb társadalmi öncsonkítását (gondoljunk csak a mezőgazdaság szocialista átalakítására; közösségi hivatkozású "életér-igény" robbantotta ki a II. Világháborút (s azóta még ki tudja, hány helyi konfrontációt) ahogy a közösségi számonkérhetőség (az ún. kollektív felelősség) elvének a hangoztatása vezetett el végül is millió és millió ártatlan ember deportálásához, kitelepítéséhez, elpusztításához. A köz érdekének hangoztatása évezredünk legutolsó évtizedeiben bizony nemegyszer felmentést adott akár a legnagyobb embertelenségek elkövetésére is. Végtére: *salus publica suprema lex*. Azaz a köz érdeke mindennekfelett...